

УДК 378.147:81

Вдовіна О.О.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Анотація. В статті розкривається питання формування комунікативної компетенції іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття «комунікативна компетенція». Визначені головні законодавчі акти, що регламентують навчання іноземних студентів в Україні. Розглянуті статистичні дані щодо контингенту та кількісного складу іноземних студентів в Україні. Визначені фактори впливу на комунікативні компетенції.

Ключові слова: комунікація, компетенція, іноземні студенти, українська мова, вищі навчальні заклади.

Vdovina O.O.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

FEATURES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS

Summary. The article reveals the question of formation of communicative competence of foreign students of higher educational institutions of Ukraine. Modern approaches to definition of a concept of "communicative competence" are analysed. The main acts regulating training of foreign students in Ukraine are defined. Statistical data on the contingent and the quantitative list of foreign students in Ukraine are considered. Factors of influence on communicative competences are defined.

Keywords: communication, competence, foreign students, Ukrainian language, higher education institutions.

Постановка проблеми. Нині надзвичайно актуальною для української освіти є проблема залучення іноземних студентів у вітчизняні вищі навчальні заклади. Кількість іноземних студентів є тим показником, котрий відображає міжнародне визнання і конкурентоспроможність країни та її університетів на міжнародному ринку освітніх послуг [11]. Розуміючи необхідність посилення позицій України на цьому ринку, в останні роки був прийнятий ряд важливих заходів на державному рівні, спрямований на підвищення привабливості навчання іноземних громадян в нашій країні.

Нормативно-правову базу навчання іноземців в Україні становлять наступні Закони України:

1. «Про освіту».
2. «Про навчання іноземних громадян в Україні».
3. «Про затвердження Положення про порядок обліку договорів (контрактів) про навчання іноземців в Україні Положення про порядок виготовлення, видачі та обліку Запрошень на навчання іноземців в Україні».
4. «Про затвердження Положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів».
5. «Про оплату навчання іноземних громадян» [10].

Залучення іноземних студентів є актуальним завданням і для самих українських університетів, які прагнуть просувати свої академічні продукти і послуг за кордоном, підвищувати рівень інтернаціоналізації інституційного середовища і, як наслідок, зростання міжнародного визнання і конкурентоспроможності. В умовах розширення міжнародних контактів формуванню всебічно розвиненої, соціально активної особистості іноземного студента – майбутнього фахівця, здатного до навчання впродовж усього життя, сприяють гуманізація освіти, практичне володіння іноземною мовою (у даному випадку – українською) [7]. На шляху вдосконалення педагогічного процесу створюються умови для формування творчої,

активної, самостійної, компетентної особистості спеціаліста з високим рівнем знань, умінь і навичок у контексті підготовки фахівців різних профілів. Вільне володіння іноземними студентами українською мовою забезпечує можливість для створення ділових, професійних і культурних контактів, залучає їх до світової культури [15], до загальнолюдських цінностей. Головною метою вивчення української мови є оволодіння нею як засобом комунікації. Цей аспект і зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання комунікативної компетенції іноземних студентів займається багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Одні з них, є прихильниками теорії мовленнєвого спілкування (Виготський Л., Леонтьєв О., Мудрик О., Ночевник М.), інші – вважають комунікацію різновидом людської діяльності, загалом, мовленнєвою діяльністю поряд з трудовою, правовою, пізнавальною та іншою [7]. Як зазначає Бацевич Ф.: «Саме в діяльності відбувається перехід об'єктивного відображеного в суб'єктивний образ, в ідеальне». На думку Пасового Ю., комунікативний підхід реалізується завдяки таким закономірностям мовленнєвого спілкування як діяльнісний характер; предметність, обмежена рамками заняття, теми або події; використання мовленнєвих засобів в залежності від особливостей процесу спілкування у тій чи іншій ситуації [4, с. 31].

На думку автора, достатньо влучним є визначення поняття «комунікативної компетентності» як здатності встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певної сукупності знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування [1].

Досліджуючи питання комунікативної компетентності не можна не згадати праці Буєвої Л.

(обґрунтовує точку зору, що «спілкування, як і діяльність – необхідна і всезагальна умова формування і розвитку як суспільства, так і особистості» [3, с. 110]) і Кагана М. (розглядає спілкування як один із видів людської діяльності, що має необхідну структуру й атрибути [5, с. 56–98].)

Аналіз понять «спілкування», «комунікація», «комунікативна діяльність» та їх співвідношення здійснив Семенов Ю. Автор характеризує спілкування і комунікацію як складові комунікативної діяльності, що мають єдине походження, складне не лише з формою його прояву, й за психологічним механізмом, який супроводжує комунікативну діяльність [1, с. 11–12].

Комунікативну компетентність з погляду лінгвістики, педагогіки, психології, соціології, теорії комунікації, культурології досліджували і зарубіжні вчені L. Bachman, M. Canale, N. Chomsky, K. Foss, O. Argie, J. Koester, D. O’Hair, A. Palmer, G. Rickheit, H. Widdowson, C. Sabee та ін. [13].

Різні аспекти теорії й практики викладання іноземних мов знайшли відображення в дослідженнях Ананьєвої Л., Дарійчук Л., Драгомирецького І., Друзя Ю., Козака С., Паламар Л., Палій О., Тітової В., Топалової В. [7].

Важливим також є те, що проблемами формування комунікативної компетентності у процесі навчання займаються не лише окремі вчені, а й міжнародні організації, серед яких ЮНЕСКО, ПРООН, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація Європейського Співробітництва та розвитку та ін. [13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки специфіка комунікативного підходу полягає у тому, що оволодіння засобами спілкування відбувається у процесі самого спілкування, навчальна діяльність, спрямована на вирішення конкретних комунікативних завдань, значно підвищує мотивацію

у процесі оволодіння іноземною мовою взагалі та професійного спрямування зокрема. Попри безсумнівну теоретичну й практичну значущість досліджень вищезгаданих авторів слід підкреслити, що проблема формування комунікативної компетентності іноземних студентів поки що залишається нерозв’язаною, оскільки існує суперечність між потребою суспільства у фахівцях з високим рівнем комунікативної компетентності й недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад її формування в практиці українських вузів.

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення особливостей формування комунікативних компетентностей іноземних студентів під час навчання у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших ключових характеристик університету світового рівня, що відображають його успішність на світовому ринку освітніх послуг, є наявність критичної маси (значної частки) іноземних студентів та аспірантів [11]. Показник частки іноземних студентів як один з індикаторів інтернаціоналізації діяльності вишів використовується при підрахунку відомими світовими рейтингами університетів QS World University Rankings і Times University Ranking. Університети США, Великобританії, Західної Європи, що займають лідируючі позиції в списках кращих вузів світу за результатами глобальних досліджень, відрізняються значним числом іноземних студентів.

Комплексне вирішення питань інтернаціоналізації освіти та збільшення контингенту іноземних студентів є актуальним завданням на сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти [11].

Крім економічних вигод, навчання іноземних студентів в Україні має стратегічне значення через підготовку інтелектуальної еліти і поширення української мови і культури підвищується міжнародний вплив України як у Європі, так і в світовому співтоваристві.

За останніми даними, розміщеними на сайті Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України [10] нині в Україні навчається 75 605 іноземних студентів із 154 країн світу. Основними напрямками навчання є мовна підготовка, післядипломна освіта, програми академічної мобільності, аспірантура та докторантура, а також основне навчання (див. рис. 1).

Варто зазначити, що кількість іноземців, бажаючих навчатися в Україні, невинно зростає із року в рік (див. рис. 2).

Це пов’язано із порівняно низькою для Європи вартістю освіти, зручним географічним розташуванням нашої країни, відносно нескладною процедурою отримання візи, наявністю великої кількості комерційних агенцій, які на-

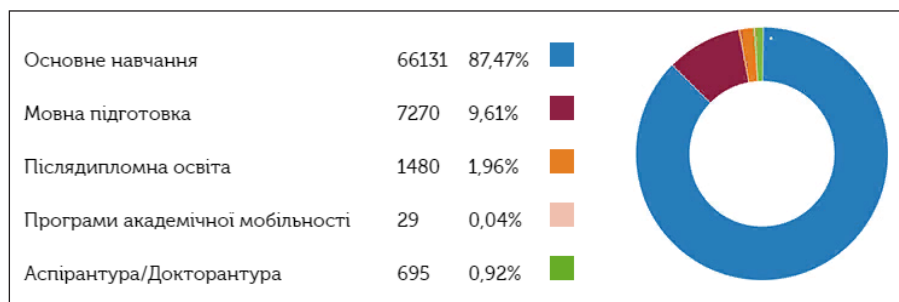

Рис. 1. Основні напрями підготовки іноземних студентів в Україні

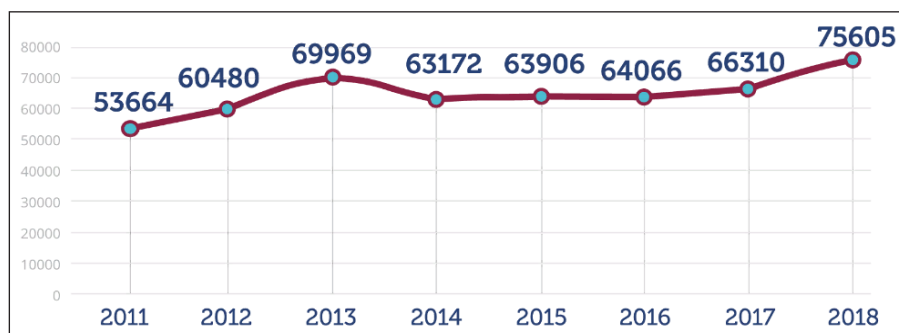

Рис. 2. Зростання кількості іноземних студентів в Україні (за даними МОН України)

дають можливість іноземній молоді «познайомитись» із українською вищою освітою, а також достатньо високий рівень матеріально-технічного оснащення вузів та порівняно невисокі ціни на оренду житла, харчування, послуги тощо.

Окрім зазначеного слід відмітити високу оцінку на міжнародному рівні професорсько-викладацького складу українських вишів, у першу чергу технічного спрямування.

Враховуючи, що частина студентів – іноземців із пострадянських країн є досить незначною (див. рис. 3), а більшість із «тимчасових» гостей нашої країни є в основному громадянами азіатських або африканських країн (див. рис. 4), під час навчання виникає гостра необхідність формування їх комунікативної компетентності, яка в результаті впливає на раціоналізацію механізмів управління суспільством; твердження діалогу в якості пріоритетної форми спілкування, як єдиного способу розв'язання глобальних проблем «цивілізаційних викликів»; формування моральної, духовної особистості шляхом розширення рівня відповідальності і свободи, в яких особистість шукає свої життєві смисли [13].

Формування комунікативної компетентності можливе за умови моделювання в навчальному процесі ситуацій реального спілкування, що виникають у різних сферах життєдіяльності та відносяться до різних тем. У зв'язку з цим навчальна діяльність іноземних студентів повинна організовуватися так, щоб вони виконували дії, які є мотивованими для вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей та намірів спілкування. Варто зазначити, що на формування іншомовної комунікативної компетентності впливають 2 групи факторів [14, с. 8] (див. табл. 1).

Формування необхідного рівня комунікативної компетентності іноземних студентів в навчальному процесі, відбувається за наявності таких дидактичних умов: врахування психолого-вікових особливостей, соціалізації та сприятливих соціальних умов [7], педагогічної підготовки та майстерності викладача, підвищення рівня мотивації студентів до вивчення іноземної мови, впровадження інноваційних прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, забезпечення студентів методичними матеріала-

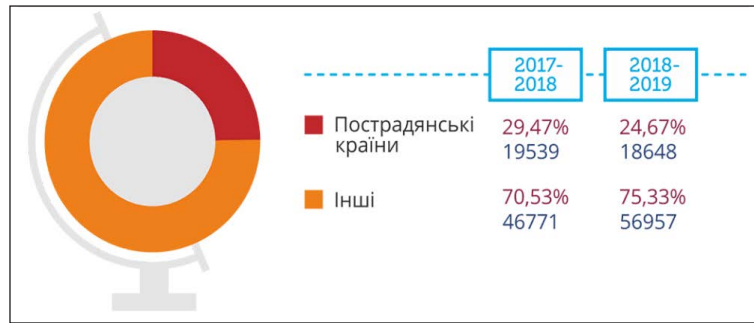

Рис. 3. Частка студентів-іноземців із пострадянських країн

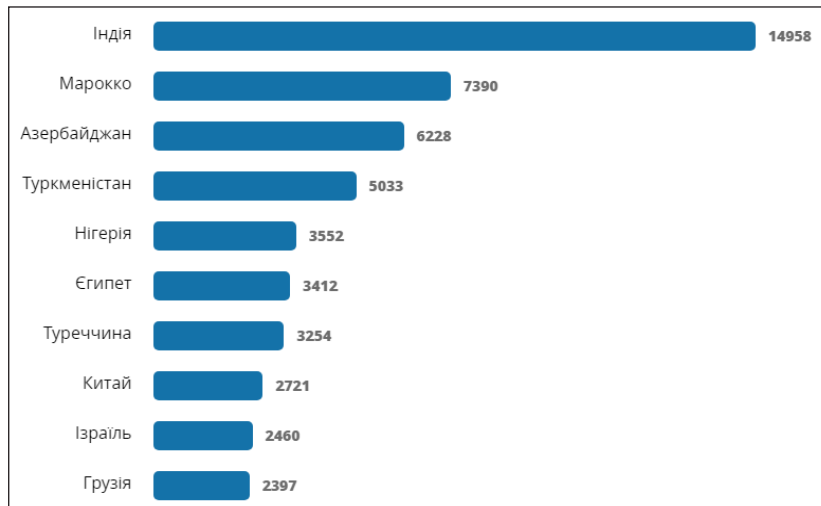

Рис. 4. Топ 10 країн за походженням іноземних студентів

ми для комплексного формування комунікативної компетентності, розвитку пізнавальної діяльності студентів, сприятливих умов та комунікативної поведінки співрозмовників, створення типових ситуацій спілкування в навчальному процесі. Комунікативна компетентність співвідноситься з етапами навчання, та може змінюватися в залежності від попередньої навчальної підготовки [8].

Саме тому, у структурі комунікативної компетентності виділяють такі компоненти як мовна, лінгвістична і соціокультурна компетентності.

Безсумнівно, для створення належних умов підготовки іноземних студентів, необхідно використовувати потенціал етнопедогогіки, або етно-методики, яка розкриває специфіку соціально-побутових, культурно-освітніх, наукових, професійних традицій різних народів світу, використовуючи регіонально мовний підхід (наприклад, узагальнюючи особливості менталітету слов'янських народів тощо).

Таблиця 1

Фактори, що впливають на комунікативні компетентності

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОМУНІКАТИВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ	
Внутрішні	Зовнішні
1. Внутрішня позиція особистості	1. Суспільство, в якому відбувається спілкування, його соціальна структура
2. Розвиток та становлення особистості	2. Різниця між носіями мови у віці, соціальному статусі, культурному рівні, рівні освіти, місці проживання
3. Наявність чіткості внутрішніх переконань та «установок»	3. Різниця у мовленнєвій поведінці комунікаторів, що залежить від ситуації спілкування

Засвоєння комунікативної компетентності веде до зміщення вектора міжкультурної мовної освіти. При ідеальних умовах мовне і етнокультурне має гармонійно поєднуватися в дидактичному процесі, доповнюючи один одного. Разом з тим, важливу роль в навчально-комунікативному процесі набуває підручник [6], навчально-методичний комплекс як засіб, що дозволяє формувати міжкультурну компетентність.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що успішне формування комунікативної компетентності іноземних студентів можливе за таких умов: 1) організації раціонально-взаємозалежної системи навчання іноземної мови; 2) інтенсифікації самостійної навчальної діяльності студентів; 3) вве-

дення комплексу комунікативних проблемних завдань в усі форми навчання іноземної мови; 4) залучення студентів до різноманітних видів позапредметної навчальної діяльності (дослідницької, моделюючої тощо). Окрім того, належним чином сформована комунікативна компетенція іноземного студента дасть йому у подальшому змогу не лише залишитися і працювати у країні, де була отримана вища освіта, але й згодом у своїй професійній діяльності готувати та оформляти документацію, вести ділові переговори, тощо. Таким чином, добре сформовані комунікативні компетенції, (а отже і належне знання мови) – це ключ до професійного успіху, що здатен відкрити будь-які двері та у максимально короткий час встановити як ділові і дружні контакти.

Список літератури:

1. Балахтар В. Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція. URL: https://pidruchniki.com/90380/sotsiologiya/komunikativna_kompetentnist_skladovi (дата звернення: 30.03.2019).
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с.
3. Буюва Л.П. Человек: деятельность и общение. Москва, 1978. 216 с.
4. Вороніна Г.Р. Формування комунікативної компетенції професійного спрямування у вищій школі. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1067> (дата звернення: 02.04.2019).
5. Каган М.С. Мир общения. Москва, 1996. 416 с.
6. Корниенко Е.Р. Инновационно-педагогический контекст языковой подготовки иностранных студентов. URL: <https://elibrary.ru/contents.asp?selid=23942196&issueid=1413322> (дата звернення: 26.03.2019).
7. Кравчина Т.В. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів-механіків при професійно-орієнтованому вивченні англійської мови. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11338/1.pdf> (дата звернення: 29.03.2019).
8. Назаренко Е.Б. К проблеме формирования профессионально-коммуникативной компетентности иностранных студентов в сфере международного туризма. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/k-probleme-formirovaniya-professionalno-kommunikativnoy-kompetentnosti-inostrannyh-studentov-v-sfere-mezhdunarodnogo-turizma> (дата звернення: 26.03.2019).
9. Офіційний сайт Українсько-американського університету Конкордія. URL: <http://www.concordia.edu.ua/uk/about/zakonodavcha-baza/> (дата звернення: 02.04.2019).
10. Офіційний сайт Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/ru/zhizn-v-ukraine/inostrannye-studenty-v-ukraine/> (дата звернення: 01.04.2019).
11. Привлечение иностранных студентов в российские университеты. Практическое руководство. URL: <https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/117724/privlechenie-stud.pdf> (дата звернення: 01.04.2019).
12. Социальная психология: история, теория. Эмпирические исследования / Под. ред. Е.С. Кузьмина, В.Е. Семенова. Л. : ЛГУ, 1979. 288 с.
13. Стеценко Н.М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/2187/1/комунікативна%20компетентність.pdf> (дата звернення: 30.03.2019).
14. Федоренко Ю.П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «теорія навчання» / Юлія Петрівна Федоренко. Луцьк, 2005. 212 с.
15. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів вищих технічних навчальних закладів. URL: <https://ukrreferat.com/chapters/pedagogika/formuvannya-inshomovnoi-komunikativnoi-kompetentsii-studentiv-vishnih-tehnichnih-navchalnih-zakladiv-referat.html> (дата звернення: 02.04.2019).